HELSINGIN
DIAKONISSALAITOS

10.11.2018

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 13.11.2018

Asia: K 6/2018 vp Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Kiitämme mahdollisuudesta lausua Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018. Lausuntomme keskittyy lukuun 2. ja tuomme erityisesti meiltä pyydettyä (Hirundo) Euroopan Unionin liikkuvaan väestöön, romanikerjäläisiin, kohdistuvaa näkökulmaa.

Luku 2. Yhdenvertaisuudesta oikeussuojaa kaikille

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen ja kansallisen lainsäädännön toimivuuden seuranta. Euroopan Unionin liikkuvan väestön, romanikerjäläisten, näkökulma puuttui kertomuksesta kokonaan. Tämä on ymmärrettävää, koska lukumäärä on Suomessa varsin vähäinen, 1000 - 2000 lämpimänä vuoden aikana, talvisin noin 600 – 800. Suomeen saapuu liikkuvaa väestöä Romaniasta ja Bulgariasta, enemmän Romaniasta.

Runsaat kymmen vuotta sitten Suomessa havahduttiin katukuvaan ilmestyneisiin kerjääviin ihmisiin. Puhuttiin ”kerjäläisilmiöstä”. Sen synnyttivät Suomeen toimeentuloa hakemaan tulleet Bulgarian ja Romanian romanit. Aluksi he majoittuivat leirimäisiin olosuhteisiin Arabian rantaan Kalasataman läheisyyteen. Heillä oli mukanaan pienet lapset.

Ilmiö oli siksi merkittävä, että Helsingin Diakonissalaitos käynnisti kesällä 2008 Helsingin kaupungin toimeksiannosta ”Rom po drom – Romanit liikkeellä” -projektin. Tuolloin tehtiin tilannekartoitus ja vastattiin akuuttiin hätään. Hankkeen tavoitteena oli toimia romaniväestön parissa kaduilla. Oli tärkeää saada yhteys heihin ja saada tietoa romaniväestöstä. Myös tiedon välittäminen heille suomalaisesta yhteiskunnasta ja ”pelisäännöistä” sekä akuutin humanitaarisen avun tarjoaminen olivat merkityksellisiä. Tilapäinen hätämajoitus kylmäksi vuodenajaksi käynnistettiin vuonna 2009. Nykyisin hätämajoituksen yhteyteen on järjestetty peseytymismahdollisuudet ja pyykinpesu. Talviaikaan kodittomuus on myös todellinen terveydellinen uhka. Asuminen on perusoikeus, johon liittyvä syrjintä asettaa ihmiset erityisen hankalaan asemaan.

Vuonna 2011 perustettiin päiväkeskus Hirundo. Liikkuvalle väestölle tuli mahdollisuus peseytyä, pestä pyykkiä sekä saada ohjausta ja neuvontaa omalla kielellään. Heille saatiin kerrotuksi muun muassa, että lasten asuminen leireissä tai asunnottomana Suomessa ei ole mahdollista. Yhteistyö viranomaisten kanssa oli tärkeää.

Koulutukset ja kohtaamiset helsinkiläisten kanssa ovat olleet Hirundon toiminnassa arvokas lisä. Dialogi romaniväestön ja viranomaisten kesken on ollut omiaan lisäämään oikeata tietoa asioista. On tärkeää, ettei kukaan jää yhteiskunnan ulkopuolelle. Hirundo on laajentanut toimintaansa pidentämällä aukioloaikaansa, tarjoamalla lounasta, koulutuksia ja uudenlaisia kohtaamisia.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa tulee esille, että suomalaiset romanit kokevat paljon syrjintää. Suomen romanien syrjintäkokemuksista tehdyn selvityksen mukaan (2014) romanivastaajista 68,7 % kertoi kokeneensa syrjintää jollakin elämänalueella vuonna 2013.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle on tullut yhteydenottoja suomalaisten romanien kohtaamasta syrjinnästä koskien niin yksityisen sektorin kuin viranomaistenkin toimintaa. Yhteydenotot ovat koskeneet lisäksi esimerkiksi poliisin epäasiallista käyttäytymistä romanin tehdessä rikosilmoitusta.

Romaninuoren työllistymisestä voidaan helposti julkisessa keskustelussa sälyttää vastuu nuorelle, vaikka hän joutuisi syrjivien asenteiden vuoksi heikompaan työmarkkina-asemaan pätevyydestään riippumatta. Positiivinen erityiskohtelu on konkreettinen tapa edistää heikommassa työmarkkina-asemassa olevaan ryhmään kuuluvien työllistymistä.

Eu:n iikkuvan väestön asiakkailtamme saamiemme tietojen mukaan, he ovat kokeneet Suomessa kadulla kulkiessaan ja kerjätessään poikkeuksellisen kovaa syrjintää, rasismia, päälle sylkemistä, potkimista ja huutamista. Näistä tapahtumista asiakkaamme eivät ole tehneet rikosilmoituksia.

Taustalla väestön köyhyys ja syrjintä

Lähtömaiden, Romanian ja Bulgarian, kehityksessä ja kehittämisessä liian vähälle huomiolle ovat jääneet maan omat vähemmistöt. Romanien kohtelu ei täytä lainsäädäntöä eikä ihmisarvoa. Romanit ovat köyhimmistä köyhimpiä ja monesti jopa vailla syntymätodistusta, henkilöllisyyttä, koulutusta sekä ihmisoikeuksia. Osa heistä on paperittomina omissa maissaan, Suomessa ja muualla Eurooppaa. Suurimmalla osalla heistä ei ole myöskään kuntalaisuutta Romaniassa tai Bulgariassa. Kuntalaisiksi heitä ei rekisteröidä, koska perheet joutuvat köyhyytensä vuoksi usein asumaan laittomasti rakennetuissa taloissa. Romaneilla ei ole minimituloa tai sosiaaliturvaa Romaniassa eikä Bulgariassa, joten heillä ei ole pääsyä asuntomarkkinoille. Romanien kohtelu on hyvin syrjivää eri viranomaisten kanssa asioidessa. Kuka on romanialainen tai bulgarialainen ja kuka on ”mustalainen” määrittelee vahvasti mm. lasten asemaa koulussa.

Työn luonne niin Romaniassa kuin Bulgariassakin on muuttunut ja monet työpaikat, jonne romaneilla oli aiemmin mahdollisuus työllistyä, ovat vähentyneet tai kadonneet kokonaan. Myös asuminen kaupunkien ulkorajoilla olevissa kylissä ja ghetoissa vaikeuttaa työnsaantia. Työnantajat syrjivät näillä alueilla asuvia. Kun ei ole osoitetta, se voi estää työnsaannin kokonaan.

Romanien vaikea yhteiskunnallinen asema ajaa heidät kerjäämään Eurooppaan Suomea myöten. He tulevat tänne ansaitsemaan jokapäiväistä elantoaan. He tarvitsevat rahaa arjen elämään; ruokaan, lääkkeisiin, hygieniaan, lasten vaatteisiin ja koulutarvikkeisiin. He joutuvat kustantamaan oman sosiaaliturvansa ja elantonsa kotimaissaan. He haluavat ansaita rahaa myös, jotta he pystyvät rakentamaan oman talonsa ja saamaan oman paikkansa kotimaassaan.

Tänä päivänä EU:n liikkuva väestö ei haluaisi kerjätä vaan ansaita elantonsa työtä tekemällä. Nyt jo he myyvät Isonumero lehteä, keräävät pulloja ja monet osallistuvat työntekoon. Aina työtä ei ole ja sitten on taas kerjättävä. Välttämätöntä on saada rahaa,

jotta lapselle saadaan ruokaa, koulumaksut voidaan maksaa ja maalattian tilalle saadaan kunnon lattia ennen seuraavan talven pakkasia. Pienikin raha on merkittävää Romaniassa ja Bulgariassa. Tänä päivänä tavoitteenamme on, että ihmisten ei tarvitsisi kerjätä. Keikkapooli -hankkeessamme välitämme vähäistäkin työtä liikkuvalle väestölle. Työmahdollisuudesta voi ilmoittaa meille Hirundoon. Työ voi olla esimerkiksi: siivousta, ikkunan pesua, ruohon leikkuuta, rakennustyötä, muuttoapua, lumenluontia.

Romaneihin kohdistuu rakenteellinen ja päivittäinen mustalaisviha niin omassa maassaan kuin Suomessa ja muuallakin Eurooppaa. Mustalaisvihalla on pitkä historia ja jatkumo on nykytodellisuutta. Mustalaisviha on ilmiö, joka ei ole kadonnut mihinkään, vaan päinvastoin se on nyt hyvin näkyvillä Euroopassa. Sen seuraukset ovat laajat ja syvät.
Vihapuhe ja syrjintä tulee tunnistaa ja tuomita nykyistä vahvemmin. Kerjäämisen kieltäminen lailla tai tilanteen tekeminen näkymättömäksi ei poista ongelmaa eikä muuta tätä romanien ala-arvoista kohtelua.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää häirinnän, joka liittyy johonkin yhdenvertaisuuslain 8 § 1 momentissa lueteltuun syrjintäperusteeseen. Häirintää on henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen, jolla luodaan henkilöön liittyvän syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Yhdenvertaisuuslain häirinnan kielto on yksi keino puuttua vihapuheeseen. Tässä asiassa pitäisi tehdä merkittävästi yhteistyötä koko Euroopan Unionin tasolla.

On kaikkien kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön sekä ihmisoikeuksien vastaista, että Euroopan Unionissa jokin ryhmä joutuu elämään näin epäinhimillisissä olosuhteissa. Romanien tilanteen kohentaminen ja aseman parantaminen on niin Suomen kuin koko Euroopan Unioninkin yhteinen asia.

Kaikkein haavoittuvimmat ryhmät romanisiirtolaisten keskuudessa on tunnistettava

- ruohonjuuritason palveluissa olisi osattava arvioida ja tunnistaa kaikkein haavoittuvaisemmassa asemassa olevat. Tämä edellyttää palveluntarjoajilta läsnäoloa kentällä luottamuksen saavuttamiseksi yhteisöjen keskuudessa. Tästä on onnistuneita esimerkkejä: Hirundo on mm. tukenut HIV-positiivista lasta ja useita HIV-positiivisia äitejä pääsemään terveydenhuollon piiriin.
- romaneilla on yleisesti huono terveys, koska Romaniassa ja Bulgariassa heillä ei ole ollut kunnollista pääsyä terveydenhuollon piiriin. Heillä ei ole rokotuksia. Kymmenen vuoden toimintansa aikana Hirundo on tukenut kahden HIV-positiivisen äidin pääsyä synnyttämään Suomessa sairaalaan sekä 13 tuberkuloosiepäilyn pääsyä terveydenhuoltoon.
- on oleellista, että palveluntarjoajat tunnistavat ketkä ovat syrjinnän, rikosten tai ihmiskaupan kohteena.

Haasteet romani EU-kansalaisten pääsyssä sosiaali- ja terveyspalveluihin Suomessa

- kielimuuri; romanit eivät osaa englantia, eikä heillä ole lukutaitoa omalla äidinkielellään. Romanian ja Bulgarian kielten tulkeista on pulaa; kaikilla tulkeilla ei myöskään ole kokemusta tulkkaamisesta kouluttamattomille ihmisille, joten usein riittävän ymmärryksen ja kommunikaation saavuttamisessa on puutteita

HELSINGIN DIAKONISSALAITOS

- puutteelliset taidot sosiaali- ja terveyspalveluissa toimimisessa johtuvat marginaalisesta asemasta kotimaissaan
- tukihenkilöiden apu on välttämätöntä ajanvarauksia tehtäessä ja sairaalaan pääsemisessä sekä jatkohoitoon motivoimisessa ja tukemisessa
- koska ihmisillä ei ole paikkaa säilyttää omaisuuttaan, lääkkeet ja tärkeät asiakirjat saattavat kadota.

Liikkuvan romaniväestön naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen muutosvoimaksi on oltava prioriteetti

- naisten ja tyttöjen tarpeita, huolia ja kokemuksia tulisi tarkkaan kuulla ja analysoida. Tietoa tulisi käyttää palveluiden ja politiikan kehittämiseen moninkertaisen syrjinnän vastustamiseksi ja kitkemiseksi. Rodullistaminen ja sukupuolijärjestys marginalisoivat syvästi romaninaisia nyky-Euroopassa.
- ainoa kestävä tapa vastustaa syrjintää ja ihmiskauppaa on saada romaninaiset ja -tytöt mukaan yhteisöjohtajiksi ja muutoksen edistäjiksi. Tämä työ on aivan alussa Suomessa. Tarvitaan toimia naisten koulutuksen, mentoroinnin ja verkostoitumisen edistämiseksi.

Yhdymme valtuutetun kertomuksessa esitettyyn suositukseen käynnistää yhdenvertaisuuslain kokonaisuudistus.

Yhdymme valtuutetun kertomuksessa esitettyyn suositukseen parantaa ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa lainsäädäntöä. Tarvitaan kiireellisesti STM:n ohjeistus kuntien sosiaali- ja terveystoimelle. Lisäksi tulee aloittaa joko ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan erillislain valmistelu STM:n johdolla, tai vähintään turvata ihmiskaupan uhrien oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon yleislaeissa sisällyttämällä ihmiskaupan uhrien erityisasema em. lakeihin.

Yhdymme valtuutetun kertomuksessa esitettyyn suositukseen parantaa ihmiskaupparikosten tutkintaa perustamalla erikoistuneita tutkintayksiköitä.

Kannatamme ihmiskauppakoordinaattorin viran vakinaistamista.

Olli Holmström
Toimitusjohtaja

Marja Pentikäinen
Toimialajohtaja